

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Т. в. о. ректора
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

_____ **Ірина Ковтун**
«11» березня 2021 р.

ВИСНОВОК

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова щодо дисертаційного дослідження **ДОЛІНСЬКОЇ Анни Миколаївни** на тему **«Охорона прав користувачів у мережі Інтернет»**, поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право, затвердженої вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 30 січня 2017 року (протокол № 10)

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри цивільного права та процесу і кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 09 березня 2021 року

ПРИСУТНІ:

Якимчук С. О., заступник завідувача кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права та процесу (головуюча на засіданні); *Гринько С. Д.*, завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юрид. наук, проф.; *Черняк О.Ю.*, завідувач кафедри міжнародного та європейського права, канд. юрид. наук, доц.; *Лозінська С. В.*, вчений секретар університету, доцент кафедри міжнародного та європейського права, канд. юрид. наук, доц.; професори кафедри цивільного права та процесу: *Бондаренко-Зелінська Н. Л.*, канд. юрид. наук, доц.; доценти кафедри цивільного права та процесу: *Чорна Ж. Л.*, канд. юрид. наук, доц.; *Трач О. М.*, канд. юрид. наук, доц.; *Анікіна Г. В.*, канд. юрид. наук, доц.; *Гарієвська М. Б.* канд. юрид. наук, доц.; *Сердечна І. Л.* канд. юрид. наук, доц.; доценти кафедри міжнародного та європейського права: *Нагнибіда В. І.*, канд. юрид. наук, доц.; *Іванова Р. Ю.*, канд. юрид. наук, доц.; *Кірик А.Ю.*, асистент кафедри міжнародного та європейського права.

Запрошені для участі у спільному засіданні кафедри цивільного права та процесу і кафедри міжнародного та європейського права з правом

вирішального голосу: перший проректор університету *Омельчук О. М.*, доктор юрид. наук, проф.; завідувач кафедри трудового, господарського та земельного права наук *Костяшкін І. О.*, доктор юрид. наук, професор.

З присутніх – 3 докторів юридичних наук та 11 кандидатів юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспірантки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Долінської Анни Миколаївни на тему «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

заступника завідувача кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доцента кафедри цивільного права та процесу *Якимчук С.О.*, яка повідомила присутніх про те, що Долінська Анна Миколаївна 1992 року народження, закінчила у 2016 році Київський національний університет імені Тараса Шевченка, спеціальність «Правознавство», кваліфікація – юрист. З грудня 2016 року по грудень 2020 року була аспірантом кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. З 2017 року практикуючий юрист.

Тема дисертаційного дослідження «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» була затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 30 січня 2017 року (протокол № 10).

Науковий керівник – доцент кафедри міжнародного та європейського права, кандидат юридичних наук, доцент *Нагнибіда Володимир Іванович*.

Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу на 2013–2017 роки «Удосконалення механізму правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» та на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складником наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 роки (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

СЛУХАЛИ:

виступ аспірантки Долінської А. М., яка доповіла присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтувала актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначила мету та задачі дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлила методологічну основу дисертації, охарактеризувала ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклала основні результати дослідження та сформулювала висновки і рекомендації, відповіла на запитання науково-педагогічних працівників кафедр.

Зокрема вона зазначила, що сучасна інформаційно-технологічна реальність, зумовлена стрімким розвитком, у межах кількох останніх десятиліть, глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, суттєво відрізняється від усіх інших форм історичного розвитку людського суспільства. Спектр нових можливостей, а з ними й потенційних загроз, які з'являються практично у всіх площинах суспільно-політичного, економічного та культурного життя світу у зв'язку з процесами цифровізації складно охопити чи спрогнозувати. Тим більшим викликом така ситуація постає для одного з найбільш сталих та догматичних конструктів людського знання – юриспруденції. Потреба нормативного врегулювання явищ та процесів, які за самою своєю природою нерідко виникають через спробу уникнути правової регламентації, що вже на філософському рівні видається дихотомічним завданням. Разом з тим, це робить його лише більш цікавим для юридичної наукової спільноти.

Проблематика регулювання правовідносин, що виникають з використанням мережі Інтернет складна тим, що потребує розуміння і врахування мінливої межі між тим, що потребує втручання законодавця для захисту інтересів суспільства і тим, що є проявом новітніх інформаційних свобод і може бути закріплено лише як таке. Вбачається, що питання охорони і захисту прав інтернет-користувачів у світлі конкретних механізмів і способів належать саме до першої категорії, хоч і ґрунтуються на інформаційних правах і свободах ХХІ століття, пов'язаних із ними або реалізованих за їх допомогою майнових і особистих немайнових правах особи. Значний дослідницький інтерес становлять особливості прояву цивільно-правових інститутів при набутті, здійсненні і захисті прав з використанням мережі Інтернет, аналіз конкретної практичної ефективності існуючих способів захисту цивільних прав та інтересів супроти викликів і загроз всесвітньої інформатизації і глобалізації, до яких у 2020 році додалась й пандемія коронавірусної інфекції COVID-19.

При цьому варто відзначити, що важливі кроки на шляху до врегулювання означених питань в Україні вже здійснено, прийнято низку важливих засадничих законів, деякі зміни внесено до Цивільного кодексу України та інших актів цивільного законодавства, зокрема в частині

способів захисту об'єктів прав інтелектуальної власності з використанням мережі Інтернет. Водночас такої правової регламентації у численних аспектах є недостатньо. Крім цього, з позицій цивільного права і цивілістичної науки досі немає достатнього теоретичного розуміння поняття правового статусу інтернет-користувача, особливостей набуття і реалізації ним майнових і особистих немайнових прав. Аналіз та наукові спостереження у відповідній галузі представлені незначною кількістю робіт та досліджень, здебільшого лише загального характеру.

Долінська А. М. підсумувала, що питання комплексного дослідження охорони та захисту майнових і особистих немайнових прав інтернет-користувачів як елементів цивільних правовідносин є актуальним та своєчасним предметом наукового аналізу, що зумовлює доцільність їх розгляду на рівні дисертації доктора філософії.

Відповідно до поставлених у роботі завдань було зроблено такі висновки, які виносяться на захист.

Здобувачкою встановлено, що за своєю правовою природою майнові права, що набуваються, реалізуються та відчужуються інтернет-користувачами, характеризуються тими ж основними ознаками, що притаманні майновим правам як таким у цивільному праві. Вони є оборотоздатними, мають грошове вираження, не є нерозривно пов'язаними із особою праволоділця, набуваються на підставі правочинів та інших юридичних фактів, а також надають особі власника той ж обсяг та перелік правомочностей із володіння, користування та розпорядження майновими правами. До додаткових ознак майнових прав, розпорядження якими здійснюється користувачами із використанням мережі Інтернет у роботі віднесено: 1) здійснення за допомогою електронних засобів комунікації й цифрової комерції, фіксації форми вчинення правочинів щодо таких об'єктів у електронній формі; 2) наявність спеціальних засобів фіксації волевиявлення особи на вчинення тих чи інших правочинів, пов'язаних із розпорядженням майновими правами (за допомогою електронних ключів, кваліфікованих електронних ключів, засобів ідентифікації особи, у тому числі двохфакторної ідентифікації (аутентифікації) тощо); 3) чинність електронних форм документів з розпорядження майновими правами поряд із вчиненими на матеріальних носіях

Крім цього, на основі аналізу спеціалізованої літератури та судової практики, було сформульовано рекомендації стосовно забезпечення дійсності правочинів, укладених в електронній формі, а саме: 1) сторонам цивільно-правових договорів у випадку укладення електронного договору слід чітко вказувати в тексті договору, що вони вчиняють саме електронний договір; 2) у випадку відсутності такої вказівки до правочину будуть застосовуватись загальні вимоги цивільного права щодо дійсності правочинів і відсутність оригіналу підпису однієї зі сторін, робить такий правочин оспорюваним; 3) практика свідчить про необхідність зазначення у договорі на цей випадок положень щодо: а) чинності сканкопій договору до моменту обміну оригіналами; б) зазначення даних електронних адрес

(корпоративних – у випадку, коли стороною є компанія) з допомогою яких відбувається обмін такими сканкопіями; в) вказівка на те чи є обмін оригіналами обов'язковим (презумпція наявності оригіналу, складеного на паперових носіях).

За результатами проведеного дослідження дисертанткою доведено, що моментом виникнення правового статусу інтернет-користувача як носія особистих немайнових та майнових прав є момент, коли фізична або юридична особа (в особі її посадових або інших уповноважених осіб) з допомогою мережі Інтернет, здійснює певні цивільні права та обов'язки, взаємодіючи з допомогою електронних пристроїв з відповідним контентом у мережі Інтернет (наприклад, надсилаючи запит, інформацію, заповнюючи електронні форми тощо).

Також встановлено, що специфіка охорони та захисту особистих немайнових прав інтернет-користувачів полягає у комбінуванні як традиційних способів захисту, так і нових правових можливостей породжених практикою інтернет-відносин. До їх числа було запропоновано включити неюрисдикційні способи захисту, які полягають у: 1) запровадженні спеціальних умов застосування корпоративних засобів контролю доступу до мережі Інтернет; 2) забезпеченні права особи на виключне використання зображень іконок, шпалер, що супроводжується нікнеймом, а також авторського тексту викладеного у дописах інших інтернет-користувачів, фото-відео матеріалів тощо; 3) дотриманні вимог добросовісності в інтернет-просторі (інтернет-добросовісності, яка охоплює обов'язок посилання на ті інтернет-джерела, які були використані під час формування певного контенту, у тому числі в соціальних мережах (безумовна заборона на «привласнення» елементів індивідуалізації інших інтернет-користувачів); 4) застосування накладення на зображення електронного водяного знаку, як засобу запобігання копіювання певних фотографій та інших оцифрованих зображень іншими інтернет-користувачами; 5) дотримання вимоги про те, що фотографії, інші художні твори, на яких зображено фізичну особу (інтернет-користувача), можуть бути показані, відтворені, розповсюджені в Інтернет мережі лише за згодою цієї особи, а в разі її смерті – за згодою їхніх дітей, вдови (вдівця), а якщо їх немає, – батьків, братів та сестер.

Крім цього, здобувачкою під час дослідження визначено, що загальний предмет доказування у справах про визнання недійсними правочинів, укладених у мережі Інтернет, буде відповідати загальноприйнятим у цивільному праві і практиці підходам, з тією відмінністю, що підтвердження факту укладення такого правочину, предмету договору та умов його виконання, дефектів волі, змісту або форми правочину тощо, безпосередньо залежатиме від механізмів і способів інтернет-комунікації, використовуваних сторонами для укладення і подальшого виконання правочину, вимагаючи переходу доказової бази у інформаційно-мережеву площину. Наслідком цього буде тяжіння до використання електронних доказів у цій категорії справ – електронних

документів, веб-сайтів та окремих веб-сторінок, текстових, мультимедійних повідомлень, метаданих і баз даних тощо.

Поміж іншого, досліджено, що поняття та правову природу електронного цифрового активу, за результатами чого доведено, що електронний цифровий актив можливо розглядати як специфічний вид майна, з усіма притаманними останньому родовими ознаками (оборотоздатністю, грошовою формою вираження, знеособленістю тощо), який характеризується збереженням та обертанням виключно у електронній формі, за допомогою розподілених реєстрів у мережі Інтернет, побудованих на основі технології блокчейн, що забезпечує конфіденційність здійснюваних з цифровим активом транзакцій. На основі цього було обґрунтовано, що цифровий актив є оборотоздатним та відчужуваним об'єктом, що має економічну цінність як матеріальне благо, а отже не прив'язаний до особистості конкретного тимчасового власника. Відмінною та характерною для цифрового активу є форма його відтворення та збереження, що відображається у інформаційній складовій та полягає у розміщенні такого активу виключно у електронній формі – в мережі Інтернет або на фізичних криптографічних токенах, побудованих за технологією блокчейн.

Мета дисертаційного дослідження полягає у визначенні дієвих механізмів цивільно-правової охорони і захисту цивільних прав та інтересів Інтернет-користувачів, а також формулюванні наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства із зазначених вище питань на основі аналізу законодавчих та доктринальних джерел, судової практики і сучасного зарубіжного правового інструментарію.

За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку важливих теоретичних та практичних наукових положень, зокрема:

уперше:

1) встановлено, що основу відносин, пов'язаних із використанням мережі Інтернет (ІТ-відносин) складає поняття *взаємодії*, характерне для користування Інтернет-ресурсами. *Взаємодія в Інтернет-середовищі* – це звернення користувача за допомогою електронних цифрових пристроїв, їх програмного забезпечення і застосунків до відповідних електронних сервісів, розміщених у мережі Інтернет та або інших користувачів з метою задоволення своїх особистих та/або корпоративних потреб;

2) обґрунтовано поняття *інтернет-користувача* як учасника ІТ-відносин (фізична або юридична особа), який використовує можливості Інтернет середовища (простору) з метою задоволення своїх потреб. При цьому основною ознакою статусу інтернет-користувача є споживання ним корисних властивостей, пов'язаних із використанням мережі Інтернет та її електронних сервісів.

3) доведено, що моментом виникнення правового статусу інтернет-користувача як носія особистих немайнових та майнових прав є момент, коли фізична або юридична особа (в особі її посадових або інших

уповноважених осіб) з допомогою мережі Інтернет, здійснює певні цивільні права та обов'язки, взаємодіючи з допомогою електронних пристроїв з відповідним контентом у мережі Інтернет (наприклад, надсилаючи запит, інформацію, заповнюючи електронні форми тощо);

4) обґрунтовано, що цифровий актив є оборотоздатним та відчужуваним об'єктом, що має економічну цінність як матеріальне благо, а отже не прив'язаний до особистості конкретного тимчасового власника. Відмінною та характерною для цифрового активу є форма його відтворення та збереження, що відображається у інформаційній складовій та полягає у розміщенні такого активу виключно у електронній формі – в мережі Інтернет або на фізичних криптографічних токенах, побудованих за технологією блокчейн;

удосконалено:

5) доктринальне поняття *«відносини, пов'язані із використанням мережі Інтернет» (ІТ-відносини)*, які слід визначити як суспільні відносини, пов'язані з використанням учасниками (користувачами) глобальної мережі комп'ютерних технологій та сервісної інфраструктури (серверів), об'єднаних мережею Інтернет, що дозволяє задовольняти їх різноманітні особисті та/або корпоративні інтереси.

6) доктринальні положення щодо класифікації ІТ-відносин *за змістом*, зокрема запропоновано виділяти такі їх види: (1) комерційні (пов'язані з Інтернет торгівлею); (2) відносини банкінгу та обслуговування рахунків (електронні розрахунки); (3) відносини з біржової торгівлі (та прирівняні до них – в тому числі «ігрові» біржі типу «Форекс», криптобіржі, електронні фондові біржі тощо); (4) відносини та послуги, пов'язані зі сферою охорони здоров'я (дистанційний доступ до медичних даних, онлайн-кабінетів, консультацій лікарів тощо); (5) культурно-просвітницькі (онлайн-бібліотеки та музеї, навчальні й тренінгові ресурси, е-освіта); (6) відносини із зберігання особистих і корпоративних даних та інформації у мережі Інтернет; (7) соціально-комунікативні (комунікативно-особистісні); (8) використання особистих даних; (9) рекламні; (10) відносини у сфері захисту прав інтелектуальної власності; (11) відносини пов'язані з використанням можливостями контролю пересування інтернет-користувача та з геолокації; (12) розважально-ігрові; (13) управлінські та організаційно-розпорядчі (в т. ч. з надання адміністративних послуг);

7) наукові положення щодо прав інтернет-користувачів, а саме обґрунтовано, що останнім притаманне право на особливі засоби їх індивідуалізації як інтернет-користувачів, які поділяються на *загальні* (наприклад, адреса електронної пошти) та *спеціальні*, які використовуються у різних соцмережах, маркетплейсах та інших комерційних і некомерційних інтернет-сервісах (аватарка, нікнейм, онлайн стиль (імідж), текстова інформація та стилістика дописів, які супроводжують фотозображення, відеозображення тощо); в обох випадках право на індивідуалізацію охоплюється охороною нормами цивільного законодавства;

дістало подальшого розвитку:

8) доктринальний підхід про те, що визнання права може мати двосторонній ефект, а тому серед підстав застосування визнання права як способу захисту можливо виокремити: 1) невизнання прав особи (інтернет-користувача) на інформацію, об'єкти прав інтелектуальної власності, в тому числі комп'ютерні програми, зображення, аудіовізуальні твори тощо, що розміщені на веб-ресурсі та права на які належать такій особі, їх подальше порушення у зв'язку з нездійсненням виплат за використання і поширення й інші порушення майнових і особистих немайнових прав інтернет-користувачів; 2) неможливість або утруднення для інтернет-користувача звернення до власника веб-ресурсу або уповноваженої ним особи як належного відповідача у випадку порушення майнових або особистих немайнових прав користувача, у тому числі пов'язаних із захистом честі, гідності та ділової репутації, порушенням права на зображення, прав інтелектуальної власності тощо;

9) прикладні рекомендації щодо правозастосування, а саме сформульовано, що визначальною обставиною у справах за участю інтернет-користувачів є складність відновлення становища яке існувало до порушення, яка зазвичай пов'язана із знищенням (без можливості відновлення) первинних джерел розміщення інформації – веб-ресурсів або окремих інтернет-сторінок, некоректне вилучення із наступним пошкодженням фізичних носіїв даних (серверів, жорстких дисків), спричинення іншої майнової шкоди, коли повернення в попередній стан є фактично неможливим;

10) дослідження специфіки застосування визнання правочину недійсним як способу захисту у справах про відновлення порушених прав інтернет-користувачів, зокрема доведено, що визнання правочину недійсним може знаходити свою реалізацію через вимоги та доказування у цій категорії справ, які спрямовані на доведення недійсності, укладеного за допомогою мережі Інтернет правочину – як на окремих веб-сторінках, так і через встановлювані контрагентами за стосунки у контракті.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспірантки Долінської А. М. такі питання:

Трач О.М., к. ю. н., доцент: У дисертаційному дослідженні стверджується про те, що моментом виникнення правового статусу інтернет-користувача як носія особистих немайнових та майнових прав є момент, коли фізична або юридична особа (в особі її посадових або інших уповноважених осіб) з допомогою мережі Інтернет, здійснює певні цивільні права та обов'язки, взаємодіючи з допомогою електронних пристроїв з відповідним контентом у мережі Інтернет (наприклад, надсилаючи запит, інформацію, заповнюючи електронні форми тощо). Яким чином такий момент виникнення правового статусу співвідноситься із конкретними юридичними фактами, з виникненням яких пов'язується

встановлення, зміна або припинення цивільних прав і обов'язків у інтернет-користувачів?

Відповідь: Дякую за запитання. Безперечно, виникнення правовідносин завжди пов'язується з настанням певного юридичного факту. У випадку з інтернет-користувачем такий факт визначити складно. У сучасних наукових дослідженнях чіткої позиції, на жаль, не сформовано. На перший погляд видається, що сам факт звернення (підключення) до мережі Інтернет через мобільні пристрої або персональні комп'ютери може відігравати роль такого факту. Проте, з іншого боку такий факт об'єктивної дійсності безпосередньо з виникненням прав та обов'язків не пов'язаний. Моменту виникнення саме правовідносин завжди передує, на нашу думку, будь-яка форма реєстрації акаунту особи в окремих інтернет-ресурсах. Саме після такої реєстрації відбувається набуття інтернет-користувачем певних прав та обов'язків. Досить часто на це вказують передбачені згоди, які надає під реєстрації з локальними правилами форумів, мереж, окремих веб-сторінок тощо. Тому ми вважаємо, що виникнення інтернет-правовідносин та набуття статусу інтернет-користувача відбувається після здійснення процедури ідентифікації такої особи. При цьому така ідентифікація здійснюється у двох площинах. Перша пов'язана з інформацією яку надає така особа (зрозуміло, що вона може викликати певні сумніви) та у технічній площині пов'язані з автоматичною реєстрацією персонального номеру пристрою з якого здійснюється реєстрація.

Чорна Ж.Л., к. ю. н., доцент: Як саме, на вашу думку, можливо практично втілити та віднайти баланс між правом особи (власника електронної поштової скриньки) забороняти здійснювати розсилку повідомлень на його електронну адресу, а також права забороняти надсилати систематичні інформаційні повідомлення (спам) у тому числі ті, які містять пропозицію щодо укладення договору; й прав і можливостей суб'єктів господарювання здійснювати такі розсилки, включно з надсиланням на електронну поштову скриньку комерційних пропозицій?

Відповідь: Дякую за запитання. На нашу думку такий баланс слід віднаходити з огляду, перш за все, на права інтернет-користувачів (споживачів), і на забезпечення їх прав на персональні дані, конфіденційність тощо. Тому, навіть якщо користування певним веб-ресурсом, включно з електронною поштовою скринькою, з боку провайдерів або адміністраторів пов'язано з отриманням такої інформації, спаму або інших видів реклами, користувач повинен бути: а) поінформований про це простою зрозумілою мовою для гарантування чіткого усвідомлення ним умов користування сервісом; б) мати можливість визначати межі або повністю забороняти розсилку йому спам-повідомлень та рекламної інформації. Друга опція нерідко забезпечується за допомогою механізмів платної підписки користувачем на послуги певного сервісу, що повністю виключає надсилання або перегляд ним

подібної інформації. Проте навіть за умов безоплатності користування, на нашу думку, у споживача має бути гарантованим право на обмеження збору його персональних даних та таргетування на основі цього для нього певної реклами, спаму чи комерційних пропозицій. Вдалим вважаємо інтерфейс використання g-mail, яка на сьогодні відсортовує спам-повідомлення в окрему категорію, не змішуючи її з потрібними для користувачами листами і даними, а також дозволяє відписатись від конкретних розсилок.

Іванова Р.Ю., к. ю. н., доц.: Що слід розуміти під «розподіленими реєстрами» в контексті створення і зберігання електронних цифрових активів?

Відповідь: Дякую за запитання. Розподілені реєстри – це загальні бази даних, які містять цифрові списки записів транзакцій. Їх унікальною особливістю є те, що ідентичні копії реєстру «розподіляються» між кількома серверами розміщення та зберігання інформації (хостами), які проводять перевірку транзакцій, написаних у вигляді «пакетів», шляхом узгодженого процесу. Після перевірки «пакети» блокуються криптографічним «хешем» або буквено-цифровим рядком фіксованого розміру, який дозволяє хостам перевіряти вхідні дані, але не дає можливості відновлювати дані. Концептуально криптографічні розподілені реєстри схожі з платіжними мережами з рівноправними вузлами (peer-to-peer network), або так званими платформами кредитування, в яких посередник не грає суттєвої ролі й тому його замінено технологією.

Бондаренко-Зелінська Н. Л., к. ю. н., доцент: На вашу думку, як варто тлумачити поняття «кваліфікований електронний підпис» як інструмент при укладенні е-правочинів?

Відповідь: Дякую за запитання. Під поняттям кваліфікованого електронного підпису, як свідчить аналіз відповідних положень чинного законодавства, можливо розглядати сучасну та контрольовану з боку авторизованих сертифікаційних центрів форму засвідчення документів, що дозволяє не лише ідентифікувати особу, але й надати документам, в тому числі правочинам юридичної сили шляхом встановлення джерела походження інформації та підтвердження цілісності даних, розміщених у електронній формі.

Лозінська С.В., к. ю. н., доц.: Як ви можете охарактеризувати специфіку предмету доказування у справах про захист прав та інтересів користувачів у мережі Інтернет?

Відповідь: Дякую за запитання. На нашу думку, загальний предмет доказування у справах про визнання недійсними правочинів, укладених у мережі Інтернет, буде відповідати загальноприйнятим у цивільному праві і практиці підходам, з тією відмінністю, що підтвердження факту укладення такого правочину, предмету договору та умов його виконання, дефектів

волі, змісту або форми правочину тощо, безпосередньо залежатиме від механізмів і способів інтернет-комунікації, використовуваних сторонами для укладення і подальшого виконання правочину, вимагаючи переходу доказової бази у інформаційно-мережеву площину. Наслідком цього буде тяжіння до використання електронних доказів у цій категорії справ – електронних документів, веб-сайтів та окремих веб-сторінок, текстових, мультимедійних повідомлень, метаданих і баз даних тощо.

Анікіна Г.В., к. ю. н., доцент: Яким чином, на вашу думку, мережа Інтернет та окремі веб-ресурси впливають на порядок набуття і захисту корпоративних майнових прав?

Відповідь: Дякую за запитання. Власникам (володільцям) корпоративних прав на разі створено низку механізмів реалізації своїх майнових прав через мережу Інтернет. І у випадку, якщо статутними документами не передбачено інше, власники корпоративних прав мають такі права: 1) право на інформування власників корпоративних прав про управлінські рішення, збори, їх зміст (порядок денний) з допомогою мережі Інтернет; 2) право на впровадження механізмів проведення зборів у віддаленому режимі та голосування (прийняття рішень) онлайн; 3) право на інформування власників корпоративних прав про результати діяльності компанії та її фінансові результати за звітний період шляхом розміщення інформації на Інтернет сайті компанії або ж з допомогою адресної розсилки електронних листів власникам корпоративних прав. Таким чином, українське законодавство в частині здійснення корпоративних прав передбачає широке застосування електронних цифрових технологій. Передусім це стосується комунікацій всередині господарських товариств. Зокрема, учасники (акціонери) можуть використовувати електронну пошту для надсилання листів від (до) товариства до (від) учасників (акціонерів); також передбачено можливість проведення зборів учасників (акціонерів) у форматі відео конференції у віддаленому режимі; інформування акціонерів та учасників також може здійснюватися шляхом її розміщення на сайті товариства (компанії) тощо.

ВИСТУПИЛИ:

доцент кафедри міжнародного та європейського права, кандидат юридичних наук, доцент Нагнибіда Володимир Іванович, як науковий керівник, надав коротку характеристику дисертації та особи здобувачки.

Аспіранткою Долінською Анно Миколаївною повністю виконано індивідуальний план навчальної роботи, що відповідає навчальному плану Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право аспірантури. Вона відвідувала лекції та семінарські заняття, які проводили науково-педагогічні працівники університету.

Долінська А. М. своєчасно та повністю виконувала всі розділи індивідуального плану наукової роботи, що підтверджується висновками кафедри цивільного права та процесу на підставі звітів аспірантки та атестаційних листів наукового керівника.

Проведене дослідження відповідає вимогам актуальності, оригінальності підходу дослідження, а отримані результати характеризуються ознаками наукової новизни. Попри наявність низки дисертаційних робіт щодо захисту прав осіб у мережі Інтернет, комплексного вивчення проблематики охорони прав інтернет-користувачів до в Україні проведено не було.

Враховуючи комплексність та системність дослідження, при розкритті обраної теми використовувалися методи спостереження, порівняння, сходження від абстрактного до конкретного, логічний метод, формальний та системно-структурний методи.

Дисертаційне дослідження характеризується вдалою структурою, що дозволило зупинитись не лише на вивченні проблеми в цілому, але й на окремих її аспектах та виявити взаємозв'язки між ними. Питання аналізуються послідовно, показана їх взаємообумовленість.

Про обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет», зокрема, свідчить опрацювання значного масиву наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів, що супроводжувалось їх критичним аналізом і аргументацією власних позицій.

При цьому аспірантка оперує як роботами науковців радянського періоду, так і найновішими вітчизняними та зарубіжними публікаціями, що присвячені дослідженню окремих аспектів цієї проблематики. На особливу увагу заслуговує проведений дисертанткою глибокий та послідовний аналіз загальних і спеціальних способів захисту майнових і особистих немайнових прав інтернет-користувачів.

Дисертантка критично оцінює положення окремих наукових робіт, а також, дотримуючись етики наукових дискусій, вступає у полеміку щодо думок, які видаються з тих чи інших причин неприйнятними. Наукові результати дисертаційної роботи отримані особисто. Для аргументації окремих положень та як підґрунтя наукової дискусії використано положення праць інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Під час виконання дисертаційного дослідження аспірантка дотримувалася основних засад академічної доброчесності, які закріплено у п. 2.3.3 Кодексу академічної доброчесності Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Характеризуючи аспірантку особисто слід відзначити, що Анна Миколаївна у процесі підготовки дисертації проявила себе інтелектуальною та сумлінною вченою, яка спроможна з використанням різноманітного методологічного інструментарію виконувати складні дослідження на високому науковому рівні. Враховуючи наведене, науковий керівник стверджує, що висновки здобувачкою у дисертації

можна визнати такими, що мають характер наукової новизни, а результати дисертації мають теоретичне та практичне значення у рівні пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою, містить власне розуміння авторки щодо доцільності вдосконалення цивільного законодавства та відповідні пропозиції. В цілому, висновки проведеного дослідження характеризуються науковою новизною. Кількість і якість висновків дисертантки свідчать про науковий характер дослідження, що відповідає науковому ступеню доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», галузі знань «Право».

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що висновки, сформульовані Долінською А. М. у дисертації можна визнати такими, що мають характер наукової новизни і роблять значний внесок у рівень пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Тому, вважаючи на викладене слід зробити висновок, що представлене наукове дослідження Долінської А. М. на тему «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, а тому рекомендується до захисту та надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Омельчук О.М. відзначив високий та глибокий науковий рівень дисертаційного дослідження, який відповідає рівню, змісту, науковим результатам та вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на теоретичних працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених – представників, насамперед, науки цивільного права. Зокрема, теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, цивільного права, сімейного права, інших галузей права.

У дисертації чітко сформульована мета. Об'єкт та предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблему, не виходячи за межі наукової спеціальності. Дисертація Анни Долінської написана грамотно, сприймається легко та з інтересом.

Основні результати дисертації достатньо повно викладено у 10 наукових працях, у тому числі 4 статті – у наукових фахових для

юридичних наук виданнях України, 1 стаття – в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача (*Visegrad journal on human rights*, Словаччина), 5 тез наукових доповідей – у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій.

При цьому, як і будь-яке оригінальне дослідження, воно має окремі дискусійні положення.

1. На нашу думку, додаткового аргументування потребує твердження дисертантки стосовного того, що визнання правочину недійсним може знаходити свою реалізацію через вимоги та доказування у цій категорії справ, які спрямовані на доведення недійсності, укладеного за допомогою мережі Інтернет правочину – як на окремих веб-сторінках, так і через встановлювані контрагентами за стосунки у контракті. У цій позиції авторки недостатньо зрозуміло, що саме слід відносити до змісту категорії вимог, які у справах про захист прав інтернет-користувачів можуть висуватись правомочною особою, характеризуючи специфіку застосування визнання правочину недійсним як способу захисту.

2. Вважаємо, що більше уваги, можливо в межах окремого підрозділу дослідження, слід приділити особливостям визначення розміру моральної (немайнової) шкоди, завданої через використання мережі Інтернет. З огляду на майже необмежені можливості завдання такої шкоди в окреслених умовах, встановлення методики або вихідних принципів її відшкодування, визначення розмірів такого відшкодування збагатило б роботу та додало їй практичного значення.

3. Додаткового дослідження потребує проблематика набуття і способів відчуження прав власності на електронні цифрові акти та подібні новітні об'єкти майнових прав, що розміщуються або створюються із використанням сучасних інформаційних технологій.

4. Здобувачка відзначає, що «попри запровадження на деяких веб-ресурсах механізмів захисту такої інтелектуальної власності від незаконного використання, більшість об'єктів залишаються абсолютно незахищеними, потребуючи подальшого удосконалення нормативного регулювання і вивчення проблематики». Проте вказані шляхи удосконалення правового регулювання у роботі не аналізуються, що варто було в доповнити з огляду на актуальність цієї проблематики.

5. Недостатньо зрозумілою є позиція власне авторки щодо співвідношення письмової та електронної форм вчинення правочинів, що потребує уточнення і додаткового окреслення з пропозицією конкретного авторського бачення на це питання.

Слід зазначити, що викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертаційна робота Долінської Анни Миколаївни на тему «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» є послідовною, завершеною науковою працею, що має цілісний характер із цікавим насиченим змістом. Дисертація містить науково-обґрунтовані висновки, результати необхідних наукових узагальнень предмета, що досліджується, практичні рекомендації, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки цивільного права у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Робота має теоретичне та практичне значення та може бути рекомендована до розгляду в спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Кандидат юридичних наук, доцент Черняк О.Ю. зауважила, що у роботі Долінської А. М. дотриманий баланс розкриття усіх наукових поглядів в межах обраного напрямку. Рецензент наголосила, що дисертація базується на джерельній базі, до якої включені наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, а також нормативно-правові акти що стосуються захисту майнових і особистих немайнових прав інтернет-користувачів.

Окрім іншого, О. Ю. Черняк відзначила високий науковий рівень дисертаційного дослідження. Робота Долінської А. М. характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Дисертантка показала глибокі теоретичні та практичні знання досліджуваної тематики, вміння самостійно узагальнювати і аналізувати нормативні акти, загальну та спеціальну літературу, судову практику, робити науково обґрунтовані висновки, формулювати визначення правових понять і пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується науковими доказами, структурою роботи й обраною здобувачкою методикою дослідження. Висновки й пропозиції роботи отримано із застосуванням традиційних й апробованих цивільно-правовою наукою методів (серед яких спеціальні та загальнонаукові методи дослідження). Структура роботи є логічною. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, які містять сім підрозділів.

Дисертанткою сформульовано об'єкт дослідження, а також його предмет. Мета дослідження визначена відповідно до його об'єкта та предмета, й полягає у визначенні дієвих механізмів цивільно-правової охорони і захисту цивільних прав та інтересів Інтернет-користувачів, а також формулюванні наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства із зазначених вище питань на основі аналізу законодавчих та доктринальних джерел, судової практики і сучасного зарубіжного правового інструментарію. Викладені у розділах

основної частини роботи положення, переконують у тому, що відповідні питання теоретично і практично важливі і є недостатньо вивченими в цивільно-правовій науці. Праця базується на достатній джерельній базі (це роботи з цивільного права, міжнародно-правові акти, законодавство України та іноземних країн, судові рішення). Зроблені по тексту дисертації посилання свідчать, що дослідження базується на працях науковців з зазначеної тематики, здобувачкою детально проаналізовано нормативно-правові акти. Положення, висновки та пропозиції, що виносяться здобувачкою на захист, додатково висвітлюють відомі в науці положення та сприяють продовженню і поглибленню досліджень цивільних правовідносин щодо захисту прав користувачів у мережі Інтернет.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації обумовлюється тим, що дисертація Долінської А. М. є одним з перших в Україні комплексних наукових досліджень питань, які присвячені теоретичним та практичним аспектам цивільно-правової охорони і захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням ресурсів мережі Інтернет. Низка теоретичних положень, висновків і рекомендацій дисертантки мають наукову новизну і практичну значимість і є достатніми для роботи такого рівня.

На думку Черняк О. Ю., заслуговує на увагу втілене у роботі визначення інтернет-користувача як учасника ІТ-відносин (фізична або юридична особа), який використовує можливості Інтернет середовища (простору) з метою задоволення своїх потреб. При цьому основною ознакою статусу інтернет-користувача є споживання ним корисних властивостей, пов'язаних із використанням мережі Інтернет та її електронних сервісів. Значущою також є позиція авторки щодо прав інтернет-користувачів, а саме обґрунтування того, що останнім притаманне право на особливі засоби їх індивідуалізації як інтернет-користувачів, які поділяються на загальні (наприклад, адреса електронної пошти) та спеціальні, які використовуються у різних соцмережах, маркетплейсах та інших комерційних і некомерційних інтернет-сервісах (аватарка, нікнейм, онлайн стиль (імідж), текстова інформація та стилістика дописів, які супроводжують фотозображення, відеозображення тощо); в обох випадках право на індивідуалізацію охоплюється охороною нормами цивільного законодавства.

Особливо цінною, на думку рецензента, є висновок здобувачки у роботі стосовно визначальної обставини у справах за участю інтернет-користувачів, якою є складність відновлення становища яке існувало до порушення, яка зазвичай пов'язана із знищенням (без можливості відновлення) первинних джерел розміщення інформації – веб-ресурсів або окремих інтернет-сторінок, некоректне вилучення із наступним пошкодженням фізичних носіїв даних (серверів, жорстких дисків), спричинення іншої майнової шкоди, коли повернення в попередній стан є фактично неможливим.

Рецензент відзначила науковий внесок здобувачки щодо встановлення специфіки застосування загальних і спеціальних способів захисту по відношенню до прав користувачів у мережі Інтернет, сформульовані авторкою рекомендації для інтернет-користувачів при укладенні правочинів онлайн.

Високо оцінюючи дисертацію А. М. Долінської рецензент звернула увагу й на те, що у дисертаційному дослідженні мають місце суперечливі положення, які потребують пояснень. Зокрема, вважаємо, що додаткового вивчення заслуговує проблематика захисту прав інтернет-користувачів на засоби індивідуалізації від стороннього використання, а особливо незаконної комерціалізації таких засобів індивідуалізації, що здійснюється без згоди відповідного користувача. Також потребує розширення позиція авторки стосовно площин удосконалення системи нормативно-правового регулювання діяльності інтернет-магазинів в Україні, особливо в частині розробки конкретних пропозицій до закріплення норм у цивільному та господарському законодавстві. Вважаємо недостатньо дослідженим питання відшкодування майнової шкоди у справах про захист майнових прав користувачів у частині механізмів доказування, які слід використовувати у цьому випадку.

Разом з цим, наявність окремих недоліків та дискусійних положень дисертації суттєво не зменшують її наукову значущість, не знижують позитивну оцінку роботи та її цінність, а спрямовані на подальше вдосконалення роботи.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертація є завершеною науковою працею, та може бути рекомендована до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Гринько С.Д. зазначила, що юридична наука все частіше звертається до аналізу питань особливостей захисту прав користувачів у мережі Інтернет. Насамперед, це пов'язується із невідпинним технологічним розвитком, який давно втілюється не лише у комунікаційній чи економічній площинах, але в відображається у способах та механізмах захисту цивільних прав.

До безперечних здобутків дисертаційної праці слід віднести вивчення специфіки змісту та правового регулювання цивільно-правового статусу інтернет-користувача. Так, авторка слушно відзначає, що поняття інтернет-користувача у повній мірі набуває характеристику учасника цивільно-правових відносин. Особливо яскраво це підкреслює аналіз його видів та співвідношення з категорією споживач. Інтернет-користувач наділений широким спектром прав і обов'язків учасника цивільно-правових відносин, закріплених у національному та міжнародному законодавстві. Водночас здобувачка зауважує, що інтернет-користувач набуває специфічних майнових та особистих немайнових прав та

кореспондуючих їм обов'язків, що окреслюють його специфічні правові можливості, які у нього виникають при взаємодії з допомогою електронних пристроїв та з допомогою мережі Інтернет як користувача. У зв'язку з цим доречно розглядати спеціальний статус такого учасника.

Також слід високо оцінити здійснене дослідження майнових та особистих немайнових прав користувачів мереж Інтернет. На увагу заслуговує висновок стосовно того, що ключові особливості реалізації майнових прав інтернет-користувачами слід пов'язувати із наслідками вчинення відповідних правочинів у конкретному, специфічному та новітньому для людського суспільства середовищі – Інтернет-мережі, що відображається на всіх етапах – від пошуку контрагента, вчинення правочину та фіксації його змісту у електронній формі, до здійснення майнових прав за допомогою веб-сервісів, їх захисту юрисдикційним і неюрисдикційним способами з особливими вимогами стосовно доказування та ін. Вбачається, що формально-юридичне зрівняння майнових прав і пов'язаних із ними правочинів, що виникають і вчиняються за допомогою мережі Інтернет із тими, що вже звично реалізуються особами у «фізичному світі» є важливою гарантією не лише належного здійснення і захисту таких прав, але й еволюційного розвитку науки і практики цивільного права, майнових правовідносин у сучасному суспільстві як таких.

Разом з тим, зазначила Гринько С.Д., дисертація не позбавлена певних недоліків. Зокрема слід було більшу увагу приділити наявній судовій практиці з питань застосування спеціальних способів захисту авторських та суміжних прав інтернет-користувачів, що дозволило б прослідкувати динаміку розвитку в українській правовій системі ситуації із порушеннями і способами протидії їм стосовно об'єктів прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет.

Професор Гринько С.Д. прийшла до висновку, що викладені зауваження викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються авторкою, тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Анни Долінської «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право та вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, професор Костяшкін І.О. зауважив, що дисертація Анни Долінської присвячена актуальній темі – охороні і захисту майнових і особистих немайнових прав користувачів у мережі Інтернет.

Актуальні проблеми дисертаційного дослідження визначили характер та перелік поставлених дисертанткою мети та задач. Авторці вдалося досягти поставленої мети та вирішити задачі. Ознайомлення зі змістом дисертації Анни Долінської дає підстави для таких висновків.

Дисертантка виявила належний рівень знань фахової літератури, нормативно-правового матеріалу, правозастосовної практики, підняла низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і відповідному їх рішенню.

Дисертанткою застосовано різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем, проаналізовано наукову та навчальну літературу, енциклопедичні видання, зроблена критична оцінка положень чинного цивільного законодавства та його реалізації в судовій практиці.

На думку Костяшкіна І. О., правильним та своєчасним є висновок про те, що розширення підстав, способів і форм набуття та здійснення майнових прав за допомогою мережі Інтернет, як з фактичної, так і з юридичної точок зору, є динамічним процесом, що постійно перебуває в процесі ускладнення і урізноманітнення. Це насамперед стосується вироблення численних нових форм укладення електронних правочинів, їх фіксації у вигляді електронних документів, ідентифікації особи контрагента, способів підтвердження належності їй певних майнових прав, гарантування належного набуття, відчуження і здійснення прав.

Також заслуговує на увагу здійснене авторкою дослідження специфіки виникнення зобов'язальних речових прав за допомогою мережі Інтернет яка на сьогодні переважно пов'язана із формою відповідних правочинів та широким поширенням сутнісно нових електронних договорів.

Разом з тим Костяшкін І.О. вважає, що окремі проблеми теми не знайшли відповідного рішення і обґрунтування у роботі, зокрема щодо особливостей реалізації права на самозахист цивільних прав та інтересів інтернет-користувачів. Проте, вказаний недолік не знижує наукове значення і практичну цінність зазначеного дослідження. Робота завершується самостійними і аргументованими висновками, які логічно пов'язані із викладеним основним матеріалом. Тому, вважаючи на викладене зроблено висновок, що представлене наукове дослідження Анни Долінської «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» відповідає спеціальності 081 «Право» та може бути рекомендоване до захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Анікіна Г. В. зазначив, що дисертація Анни Долінської характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Висновки дисертації зроблено із застосуванням низки загальнонаукових та галузевих методів і прийомів, використання яких зумовлене її метою, задачами, предметом і об'єктом дослідження.

Структура дисертаційної роботи є продуманою і цілком логічною щодо предмету дослідження і поставленої мети. Для авторської концепції суттєве значення має кожен із розділів, оскільки такий виклад обґрунтовує висновки щодо цивільних правовідносин щодо захисту прав інтернет-користувачів.

Зокрема слід визнати доречними та практично корисними рекомендації авторки щодо гарантування дійсності правочинів, укладених за допомогою мережі Інтернет, а також підхід здобувачки до розуміння поняття і характеристик електронного цифрового активу як особливого об'єкту майнових прав.

Дисертантка також правильно звертає увагу до зарубіжного досвіду правового регулювання у досліджуваній сфері, що дало змогу автору не тільки проаналізувати національне цивільне законодавство в порівняльному контексті, але й розробити пропозиції до його удосконалення.

На думку Анікіної Г. В., у роботі є потреба в додатковому аргументуванні авторських підходів до співвідношення юрисдикційних та неюрисдикційних способів захисту прав та інтересів користувачів мережі Інтернет.

Доцентом Анікіною Г. В. було наголошено, що дисертація Анни Долінської є самостійною працею, має творчий характер, є завершеним науковим дослідженням, що за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішення поставлених наукових проблем, теоретичним рівнем та практичною значимістю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, доцент Гарієвська М. Б. відзначила актуальність теми дисертаційного дослідження, вдалу структуру дисертації, що дозволило дисертанту у достатній мірі виконати поставлені задачі. На її думку, на увагу заслуговує особливості підходу здобувачки щодо розкриття об'єкту дослідження через аналіз теоретичних та практичних аспектів цивільно-правової охорони і захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням ресурсів мережі Інтернет.

Дисертанткою дотримано високий науковий рівень проведення дослідження, що дозволило зробити необхідні для роботи висновки. Містить робота й ряд пропозицій практичного спрямування стосовно удосконалення чинного законодавства, які у цілому можуть бути підтримані на шляху їх впровадження в законотворчій діяльності.

Вона вказала на те, що здобувачка вдало запропонувала низку змін до ЦК України та СК України в частині закріплення деяких новітніх особистих немайнових прав осіб.

Водночас, на думку Мирослави Богданівни, потребує додаткового обґрунтування запропонована авторкою класифікація ІТ-відносин із визначенням того, чи можна вважати її вичерпною.

Доцент Гарієвська М.Б. підтримала виступаючих у тому, що дисертація Анни Долінської є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 «Право».

Головуюча на засіданні - заступник завідувача кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права та процесу Якимчук С. О. зазначила у підсумку, що дисертація Долінської А. М. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Анни Миколаївни Долінської на тему «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Долінської Анни Миколаївни** на тему «**Охорона прав користувачів у мережі Інтернет**», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08
Право

Актуальність теми. Сучасна інформаційно-технологічна реальність, зумовлена стрімким розвитком, у межах кількох останніх десятиліть, глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, суттєво відрізняється від усіх інших форм історичного розвитку людського суспільства. Спектр нових можливостей, а з ними й потенційних загроз, які з'являються практично у всіх площинах суспільно-політичного, економічного та культурного життя світу у зв'язку з процесами цифровізації складно охопити чи спрогнозувати. Тим більшим викликом така ситуація постає для одного з найбільш сталих та догматичних конструктів людського знання – юриспруденції. Потреба нормативного врегулювання явищ та процесів, які за самою своєю природою нерідко виникають через спробу уникнути правової регламентації, що вже на філософському рівні видається дихотомічним завданням. Разом з тим, це робить його лише більш цікавим для юридичної наукової спільноти.

Проблематика регулювання правовідносин, що виникають з використанням мережі Інтернет складна тим, що потребує розуміння і врахування мінливої межі між тим, що потребує втручання законодавця для захисту інтересів суспільства і тим, що є проявом новітніх інформаційних свобод і може бути закріплено лише як таке. Вбачається, що питання охорони і захисту прав інтернет-користувачів у світлі конкретних механізмів і способів належать саме до першої категорії, хоч і ґрунтуються на інформаційних правах і свободах XXI століття, пов'язаних із ними або реалізованих за їх допомогою майнових і особистих

немайнових правах особи. Значний дослідницький інтерес становлять особливості прояву цивільно-правових інститутів при набутті, здійсненні і захисті прав з використанням мережі Інтернет, аналіз конкретної практичної ефективності існуючих способів захисту цивільних прав та інтересів супроти викликів і загроз всесвітньої інформатизації і глобалізації, до яких у 2020 році додалась й пандемія коронавірусної інфекції COVID-19.

При цьому варто відзначити, що важливі кроки на шляху до врегулювання означених питань в Україні вже здійснено, прийнято низку важливих засадничих законів, деякі зміни внесено до Цивільного кодексу України та інших актів цивільного законодавства, зокрема в частині способів захисту об'єктів прав інтелектуальної власності з використанням мережі Інтернет. Водночас такої правової регламентації у численних аспектах є недостатньо. Крім цього, з позицій цивільного права і цивілістичної науки досі немає достатнього теоретичного розуміння поняття правового статусу інтернет-користувача, особливостей набуття і реалізації ним майнових і особистих немайнових прав. Аналіз та наукові спостереження у відповідній галузі представлені незначною кількістю робіт та досліджень, здебільшого лише загального характеру.

Питаннями дослідження видів інтернет-правовідносин та їх учасників займалися такі науковці як: Ю. Є. Атаманова, О. А. Баранов, Т. В. Бачинський, Ю. Л. Бошицький, Ю. Д. Белова, Н. Ю. Блажівська, Ю. Є. Булатецький, Н. Ю. Голубєва, О. А. Городов, С. Д. Гринько, І. В. Давидова, Р. Є. Еннан, С. О. Ємельянчик, О. С. Кізлова, А. О. Кодинець, В. А. Копилов, О. В. Кохановська, Н. С. Кузнецова, О. О. Кулініч, Є. П. Литвинов, Н. М. Мироненко, В. І. Нагнибіда, О. П. Орлюк, Е. С. Перетерський, О. А. Підпригора, І. М. Розсолова, М. О. Стефанчук, Р. О. Стефанчук, Г. С. Усеїнова, О. І. Харитонова, Є. О. Харитонов, О. Б. Шишка, О. О. Штефан,, Ю. В. Янчук та ін.

Таким чином, питання комплексного дослідження охорони та захисту майнових і особистих немайнових прав інтернет-користувачів як елементів цивільних правовідносин є актуальним та своєчасним предметом наукового аналізу, що зумовлює доцільність їх розгляду на рівні дисертації доктора філософії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу на 2013–2017 роки «Удосконалення механізму правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» та на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складником наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку

України як європейської держави» на 2013–2016 роки (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103). Тема дисертації затверджена (протокол № 10 від 30 січня 2017 року) вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Тема дисертації затверджена (протокол № 10 від «30» січня 2017 року) вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження є визначення дієвих механізмів цивільно-правової охорони і захисту цивільних прав та інтересів Інтернет-користувачів, а також формулювання наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства із зазначених вище питань на основі аналізу законодавчих та доктринальних джерел, судової практики і сучасного зарубіжного правового інструментарію.

Для досягнення сформульованої мети поставлено такі *завдання*:

- розкрити поняття відносин, пов'язаних із використанням Інтернет як предмету цивільно-правового регулювання;
- визначити джерела правового регулювання відносин з участю інтернет-користувачів;
- встановити цивільно-правовий механізм охорони прав та інтересів інтернет-користувачів;
- з'ясувати загальні та спеціальні риси цивільно-правового статусу інтернет-користувачів;
- визначити особливості здійснення та захисту майнових прав інтернет-користувачів;
- визначити особливості здійснення та захисту особистих немайнових прав інтернет-користувачів;
- з'ясувати загальні та спеціальні способи захисту прав інтернет-користувачів;
- сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства щодо цивільно-правової охорони прав інтернет-користувачів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері цивільно-правової охорони прав користувачів у глобальній мережі Інтернет.

Предметом дослідження є охорона прав користувачів у мережі Інтернет.

Методи дослідження. З урахуванням комплексного характеру досліджуваної проблематики для виконання поставлених завдань у дисертації були використані спеціальні та загальнонаукові методи дослідження.

Метод спостереження дозволив виявити зовнішні ознаки правового статусу інтернет-користувачів, особливості здійснення ними майнових та

особистих немайнових прав з використанням мережі Інтернет (розділи 1, 2). Застосування *методу порівняння* допомогло визначити подібність і відмінність цивільно-правового статусу інтернет-користувачів, а також специфіку застосування різних цивільно-правових способів захисту їх прав в мережі Інтернет, у тому числі з допомогою інститут забезпечення позову (розділи 1, 2). Для теоретичного дослідження було використано також метод *сходження від абстрактного до конкретного*, який дозволив розкрити особливості здійснення майнових та особистих немайнових прав інтернет-користувачів, а також форми та способи цивільно-правового захисту прав інтернет-користувачів (підрозділ 2.3). Методи аналізу та синтезу було використано для виділення ознак особистих немайнових прав, а також для визначення форм обмежень прав у сфері військової служби (підрозділ 1.2 та розділ 3). За допомогою *логічного методу* було розкрито особливості цивільно-правового захисту окремих майнових та особистих немайнових прав інтернет користувачів (підрозділ 2.3). *Формальний метод* пізнання права, що розкриває його структурну закономірність, допоміг визначити поняття цивільно-правового статусу інтернет-користувачів, цивільно-правового захисту їх особистих немайнових та майнових прав (підрозділи 1.4., 2.1-2.3.). *Системно-структурний метод* дозволив окреслити систему майнових та особистих немайнових прав інтернет-користувачів та способів їхнього цивільно-правового захисту (розділ 2).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є першим комплексним дослідженням питань, які присвячені теоретичним та практичним аспектам цивільно-правової охорони і захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням ресурсів мережі Інтернет. Результати дослідження спрямовані на подальший розвиток теорії цивільного права шляхом формулювання нових та вдосконалення наявних правових конструкцій, категорій та понять, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства з урахуванням вимог інформаційного суспільства та сучасних викликів. За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку важливих теоретичних та практичних наукових положень, зокрема:

уперше:

1) встановлено, що основу відносин, пов'язаних із використанням мережі Інтернет (ІТ-відносин) складає поняття *взаємодії*, характерне для користування Інтернет-ресурсами. *Взаємодія в Інтернет-середовищі* – це звернення користувача за допомогою електронних цифрових пристроїв, їх програмного забезпечення і застосунків до відповідних електронних сервісів, розміщених у мережі Інтернет та або інших користувачів з метою задоволення своїх особистих та/або корпоративних потреб;

2) обґрунтовано поняття *інтернет-користувача* як учасника ІТ-відносин (фізична або юридична особа), який використовує можливості Інтернет середовища (простору) з метою задоволення своїх потреб. При

цьому основною ознакою статусу інтернет-користувача є споживання ним корисних властивостей, пов'язаних із використанням мережі Інтернет та її електронних сервісів.

3) доведено, що моментом виникнення правового статусу інтернет-користувача як носія особистих немайнових та майнових прав є момент, коли фізична або юридична особа (в особі її посадових або інших уповноважених осіб) з допомогою мережі Інтернет, здійснює певні цивільні права та обов'язки, взаємодіючи з допомогою електронних пристроїв з відповідним контентом у мережі Інтернет (наприклад, надсилаючи запит, інформацію, заповнюючи електронні форми тощо);

4) обґрунтовано, що цифровий актив є оборотоздатним та відчужуваним об'єктом, що має економічну цінність як матеріальне благо, а отже не прив'язаний до особистості конкретного тимчасового власника. Відмінною та характерною для цифрового активу є форма його відтворення та збереження, що відображається у інформаційній складовій та полягає у розміщенні такого активу виключно у електронній формі – в мережі Інтернет або на фізичних криптографічних токенах, побудованих за технологією блокчейн;

удосконалено:

5) доктринальне поняття «відносини, пов'язані із використанням мережі Інтернет» (IT-відносини), які слід визначити як суспільні відносини, пов'язані з використанням учасниками (користувачами) глобальної мережі комп'ютерних технологій та сервісної інфраструктури (серверів), об'єднаних мережею Інтернет, що дозволяє задовольняти їх різноманітні особисті та/або корпоративні інтереси.

6) доктринальні положення щодо класифікації IT-відносин *за змістом*, зокрема запропоновано виділяти такі їх види: (1) комерційні (пов'язані з Інтернет торгівлею); (2) відносини банкінгу та обслуговування рахунків (електронні розрахунки); (3) відносини з біржової торгівлі (та прирівняні до них – в тому числі «ігрові» біржі типу «Форекс», криптобіржі, електронні фондові біржі тощо); (4) відносини та послуги, пов'язані зі сферою охорони здоров'я (дистанційний доступ до медичних даних, онлайн-кабінетів, консультацій лікарів тощо); (5) культурно-просвітницькі (онлайн-бібліотеки та музеї, навчальні й тренінгові ресурси, е-освіта); (6) відносини із зберігання особистих і корпоративних даних та інформації у мережі Інтернет; (7) соціально-комунікативні (комунікативно-особистісні); (8) використання особистих даних; (9) рекламні; (10) відносини у сфері захисту прав інтелектуальної власності; (11) відносини пов'язані з використанням можливостями контролю пересування інтернет-користувача та з геолокації; (12) розважально-ігрові; (13) управлінські та організаційно-розпорядчі (в т. ч. з надання адміністративних послуг);

7) наукові положення щодо прав інтернет-користувачів, а саме обґрунтовано, що останнім притаманне право на особливі засоби їх індивідуалізації як інтернет-користувачів, які поділяються на *загальні* (наприклад, адреса електронної пошти) та *спеціальні*, які

використовуються у різних соцмережах, маркетплейсах та інших комерційних і некомерційних інтернет-сервісах (аватарка, нікнейм, онлайн стиль (імідж), текстова інформація та стилістика дописів, які супроводжують фотозображення, відеозображення тощо); в обох випадках право на індивідуалізацію охоплюється охороною нормами цивільного законодавства;

дістало подальшого розвитку:

8) доктринальний підхід про те, що визнання права може мати двосторонній ефект, а тому серед підстав застосування визнання права як способу захисту можливо виокремити: 1) невизнання прав особи (інтернет-користувача) на інформацію, об'єкти прав інтелектуальної власності, в тому числі комп'ютерні програми, зображення, аудіовізуальні твори тощо, що розміщені на веб-ресурсі та права на які належать такій особі, їх подальше порушення у зв'язку з нездійсненням виплат за використання і поширення й інші порушення майнових і особистих немайнових прав інтернет-користувачів; 2) неможливість або утруднення для інтернет-користувача звернення до власника веб-ресурсу або уповноваженої ним особи як належного відповідача у випадку порушення майнових або особистих немайнових прав користувача, у тому числі пов'язаних із захистом честі, гідності та ділової репутації, порушенням права на зображення, прав інтелектуальної власності тощо;

9) прикладні рекомендації щодо правозастосування, а саме сформульовано, що визначальною обставиною у справах за участю інтернет-користувачів є складність відновлення становища яке існувало до порушення, яка зазвичай пов'язана із знищенням (без можливості відновлення) первинних джерел розміщення інформації – веб-ресурсів або окремих інтернет-сторінок, некоректне вилучення із наступним пошкодженням фізичних носіїв даних (серверів, жорстких дисків), спричинення іншої майнової шкоди, коли повернення в попередній стан є фактично неможливим;

10) дослідження специфіки застосування визнання правочину недійсним як способу захисту у справах про відновлення порушених прав інтернет-користувачів, зокрема доведено, що визнання правочину недійсним може знаходити свою реалізацію через вимоги та доказування у цій категорії справ, які спрямовані на доведення недійсності, укладеного за допомогою мережі Інтернет правочину – як на окремих веб-сторінках, так і через встановлювані контрагентами за стосунки у контракті.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що положення, висновки і пропозиції проведеного дослідження, викладені автором, можуть бути використані у:

– *науково-дослідній роботі* – як основа для подальшого поглибленого теоретичного вивчення цивільних прав інтернет-користувачів;

– *правотворчості* – для вдосконалення чинного цивільного законодавства, яке регулює питання у сфері здійснення і охорони майнових та особистих немайнових прав інтернет-користувачів;

– *у сфері практичної діяльності* – положення дисертаційного дослідження сприятимуть забезпеченню єдності розуміння і правильного застосування норм, які регулюють цивільно-правовий захист прав та інтересів, пов'язаних із використанням мережі Інтернет;

– *навчальному процесі* – під час викладання та підготовки методичних матеріалів з навчальних дисциплін «Цивільне право України», спецкурсу «Інтелектуальна власність».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Наукова новизна одержаних результатів дослідження отримана особисто.

Апробація матеріалів дисертації. Дисертація виконана і обговорена на кафедрі цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Про результати дослідження доповідалося на 5 наукових міжнародних, республіканських та міжвузівських науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «*Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації*» (м. Хмельницький, 22–23 вересня 2017 року), Міжнародній науково-практичній конференції «*Шістнадцяті осінні юридичні читання*» (м. Хмельницький, 20–21 жовтня 2017 року), Міжнародній науково-практичній конференції «*Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії*» (м. Львів, 14–15 грудня 2018 року), Міжнародній науково-практичній конференції «*Вісімнадцяті осінні юридичні читання*» (м. Хмельницький, 25 жовтня 2019 року), Міжнародній науковій конференції «*Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання*» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2019 року).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано у 10 наукових працях, у тому числі 4 статті – у наукових фахових для юридичних наук виданнях України, 1 стаття – в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача (Visegrad journal on human rights, Словаччина), 5 тез наукових доповідей – у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Долінська А. М. Використання можливостей соціальних інтернет-мереж для реалізації майнових та немайнових прав інтернет-користувачів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 4. С. 116–119.

2. Долінська А. М. Інтернет-користувач: поняття та види (цивільно-правовий аспект). *Університетські наукові записки*. 2019. № 3 (71). Том 18. С. 238–250.

3. Долінська А. М. Цивільно-правовий статус інтернет-користувача. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки*. 2019. Випуск 4. Електронне наукове фахове видання. URL:

<http://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/legal/article/view/309/310>

4. Долінська А. М. Право на свободу інтернет-користувачів, як фізичних осіб. *Visegrad journal on Human rights*. 2020. № 4. С. 30–35.

5. Долінська А. М. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття інтернет-користувача, як фізичної особи. *Юридична Україна*. 2020. № 9. С. 58–67.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Долінська А. М. Державне регулювання відносин у сфері прав на доменні імена. *Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 22–23 вересня 2017 р.)*. Хмельницький, 2017. С. 67–69.

7. Долінська А. М. Сучасна актуалізація теоретичних аспектів охорони прав інтернет-користувачів. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Шістнадцяті осінні юридичні читання» (Хмельницький, 20–21 жовтня 2017 р.)*. Хмельницький, 2017. Частина перша. С. 115–117.

8. Долінська А. М. Суб'єкти інтернет-відносин. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 14–15 грудня 2018 р.)*. Львів, 2018. Частина перша. С. 54–55.

9. Долінська А. М. Джерела правового регулювання інтернет-відносин. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Вісімнадцяті осінні юридичні читання» (Хмельницький, 25 жовтня 2019 р.)*. Хмельницький, 2019. С. 260–262.

10. Долінська А. М. Право на особисту недоторканість інтернет-користувача. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання» (Хмельницький, 23 жовтня 2020 р.)*. Хмельницький, 2020. С. 179–181.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Долінської Анни Миколаївни на тему «Охорона прав користувачів

у мережі Інтернет» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Долінської Анни Миколаївни є першим комплексним дослідженням питань, які присвячені теоретичним та практичним аспектам цивільно-правової охорони і захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням ресурсів мережі Інтернет. Водночас дисертації притаманні окремі спірні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі недоліки, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

Дисертація Долінської Анни Миколаївни на тему «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Долінської Анни Миколаївни на тему «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Долінської Анни Миколаївни на тему «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Долінської Анни Миколаївни на тему «Охорона прав користувачів у мережі Інтернет» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри цивільного права та процесу, кафедри міжнародного та європейського права, запрошені науково-педагогічні працівники з правом голосу, проголосували одноголосно:

«за» – 15; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Головуюча на засіданні:

заступник завідувача кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова, доцент кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова,
кандидат юридичних наук

Світлана ЯКИМЧУК

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
перший проректор Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова

Олег ОМЕЛЬЧУК

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Відділ кадрів

Підпис ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Відділ кадрів

Підпис ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Відділ кадрів

Підпис ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

Олена ЧЕРНЯК